

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

งานศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินภายหลังการสร้างถนนสายใหม่ โดยใช้ตัวแทนชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่หมู่บ้านราษฎรภักดี (เชิงเม็ง) ตำบลต๋ำ อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย เป็นพื้นที่ศึกษา แม้ว่าประเด็นหลักของการวิจัยจะอยู่ที่การศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน แต่เนื่องจากการสร้างถนนสายใหม่ที่เป็นถนนลาดยางตัดผ่านหมู่บ้าน แทนถนนเส้นเดิมที่เป็นถนนลูกรัง ถือว่าเป็นที่มาของปรากฏการณ์และประสบการณ์ใหม่ของชุมชนแห่งนี้ โดยเฉพาะความเจริญที่เข้าสู่หมู่บ้านภายหลังจากที่ถนนสร้างเสร็จ ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นหลายอย่าง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเริ่มต้นจากการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของชุมชนที่มีถนนสายใหม่ตัดผ่านเสียก่อน เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ที่จะส่งผลให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการศึกษาผลกระทบที่มีต่อระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคม และวัฒนธรรมในชุมชนด้วย

การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจภาพรวมดังกล่าว ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็นขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสารที่เป็นทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานศึกษานี้มุ่งที่จะศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินภายหลังการสร้างถนนสายใหม่รวมถึงลักษณะทางกายภาพของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย ซึ่งนอกจากจะศึกษาให้เข้าใจแล้ว ยังต้องการที่จะวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่ชุมชนได้รับเพื่อให้ทราบแนวทางในการวางแผน และเตรียมความพร้อมให้แก่ชุมชนเพื่อจะสามารถรับมือกับปัญหาอันอาจเกิดขึ้นจากการสร้างถนนก็เป็นได้ ดังนั้นในขั้นตอนของการศึกษา ผู้วิจัยจึงต้องให้ความสำคัญกับการศึกษา เพื่อให้เข้าใจถึงความเป็นมาในอดีต สถานะปัจจุบัน และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนไปพร้อม ๆ กัน

ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยได้เกิดการพัฒนารอบความคิดและแนวทางการศึกษา ได้แก่ แนวคิดการขยายอำนาจรัฐ และผลประโยชน์ของรัฐ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและความเป็นชุมชน และแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมทั้งงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากการศึกษาเอกสารและตำราต่าง ๆ แล้ว ผู้วิจัยยังได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการกับผู้รู้ อาจารย์และเพื่อนร่วมงานอย่างต่อเนื่องอีกด้วย

2. การกำหนดแหล่งข้อมูล

งานศึกษานี้ มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ของชุมชนในสองส่วนใหญ่ ๆ คือ ปรากฏการณ์ที่เป็นลักษณะทางกายภาพของชุมชนที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมาอย่างต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน และปรากฏการณ์เรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดินภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงไปแล้วนั้น (ภายหลังจากมีการสร้างถนนสายใหม่ตัดผ่านหมู่บ้าน) ดังนั้นเพื่อให้มั่นใจว่าจะได้ข้อมูลที่เชื่อมั่นว่าถูกต้อง ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักในขั้นตอนการเก็บข้อมูลดังนี้

2.1 ผู้อาวุโสและผู้รู้ของชุมชน ได้แก่ ผู้เฒ่าผู้แก่ที่อพยพมาอยู่ครั้งแรก ซึ่งท่านมีความสำคัญอย่างมากในการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวในอดีต ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่าง ๆ ของหมู่บ้าน

2.2 ผู้นำหมู่บ้านที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้านคนแรก และคนปัจจุบัน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำกลุ่มกิจกรรมของชุมชน

2.3 ผู้ประกอบอาชีพด้านต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ หมอประจำหมู่บ้านที่รักษาโรคด้วยการฝังเข็ม ชาวบ้านที่มีร้านขายของชำ ปั่นน้ำมันและร้านขายถ้วยเตี๋ย ชาวบ้านที่ทำไร่ทำสวน และแม่บ้านที่เย็บปักถักร้อยเป็นอาชีพเสริม

2.4 เด็กและวัยรุ่น ได้แก่ เด็กที่อยู่ในวัยเรียน และวัยรุ่นที่อยู่ในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน

2.5 บุคคลภายนอก ได้แก่ พ่อค้าแม่ค้าจากนอกชุมชนที่เข้ามาขายของในหมู่บ้าน และนักธุรกิจจากภายนอกชุมชนที่เข้ามาติดต่อการค้าในด้านการเกษตรกับชาวบ้าน

2.6 หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาบ้านราษฎร์ภักดี อาจารย์โรงเรียนบ้านราษฎร์ภักดี และเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งทั้ง 3 หน่วยงานมีสำนักงานตั้งอยู่ภายในหมู่บ้าน นอกจากนั้นยังมีเจ้าหน้าที่กรมทางหลวงที่เคยรับผิดชอบในการสร้างถนนลาดยางสายนี้ เจ้าหน้าที่กองร้อยอาสารักษาดินแดนที่ 4 ที่มีสำนักงานอยู่ที่ว่าการอำเภอเทิง และเจ้าหน้าที่ศูนย์ส่งเสริมการเกษตรพื้นที่สูงคอยผาหม่น ที่มีสำนักงานอยู่ที่คอยผาหม่น ตำบลต๊อบเต่า โดยที่หน่วยงานดังกล่าวรับผิดชอบงานพัฒนาบ้านราษฎร์ภักดีด้วย

3. เครื่องมือในการศึกษา ประกอบด้วย

3.1 ตัวผู้วิจัยเอง ทำหน้าที่เป็นผู้สังเกต ตั้งคำถาม จดบันทึก และวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในขั้นตอนการศึกษาสภาวะชุมชนในอดีต ปัจจุบัน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แต่ก่อนที่จะเข้าสู่ชุมชนที่จะดำเนินการศึกษาวิจัยตามกระบวนการและขั้นตอนตามระเบียบวิธีวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้มีการเตรียมความพร้อมด้านความรู้ความสามารถในการศึกษาวิจัย โดยการศึกษาหาความรู้จากตำราเอกสารที่เกี่ยวข้อง แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้ที่มีประสบการณ์และขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา

3.2 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อที่จะทำการศึกษาไว้ล่วงหน้า ใช้คำถามซึ่งเป็นลักษณะคำถามปลายเปิด เพื่อให้โอกาสผู้ให้ข้อมูลได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้วิจัยได้อย่างเป็นธรรมชาติ และสามารถสัมภาษณ์เจาะลึกได้ทันทีเมื่อปรากฏรายละเอียดของข้อมูลที่น่าสนใจ ผู้วิจัยกำหนดประเด็นหลักในแบบสัมภาษณ์ไว้ 2 ประเด็นคือ

3.2.1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน เช่น ที่ตั้ง อาณาเขต การเคลื่อนย้าย จำนวนประชากร จำนวนหลังคาเรือน การเข้ามาของรัฐ สภาพของชุมชน อาชีพ ความสัมพันธ์ทางสังคม การศึกษา การสาธารณสุข รวมถึงความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณีต่างๆ เป็นต้น ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยสอบถามจากปัจจุบันย้อนกลับไปหาอดีต ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสแก่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้นึกย้อนเปรียบเทียบ วิเคราะห์และลำดับเหตุการณ์ เพื่อจะได้ข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

3.2.2 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยการสอบถามก็จะเป็นลักษณะของการสอบถามจากปัจจุบันย้อนกลับไปหาอดีตเช่นกัน ซึ่งจะแบ่งเป็นช่วงของการใช้ประโยชน์ที่ดินปัจจุบัน การใช้ประโยชน์ที่ดินก่อนมีการสร้างถนนสายใหม่ และการใช้ประโยชน์ที่ดินภายหลังการสร้างถนนสายใหม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความชัดเจนมากขึ้น สามารถนำมาเปรียบเทียบและศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ส่วนการสัมภาษณ์ข้อมูลของชุมชน ได้แก่ ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชนนั้น จะใช้สัมภาษณ์เฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่ และผู้ใหญ่บ้านคนแรกของชุมชนเท่านั้น

3.2 เครื่องมือเครื่องใช้และอุปกรณ์ต่างๆ ที่จะใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่

- แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นสมุดบันทึกที่ผู้วิจัยใช้สำหรับการบันทึกข้อมูลที่ได้อาจการสังเกต สัมภาษณ์ ประเด็นข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งบันทึกข้อสังเกต และการวิเคราะห์ของผู้วิจัยเองในแต่ละช่วงของการศึกษาข้อมูลในพื้นที่
- กล้องถ่ายรูปและเทปบันทึกเสียง สำหรับการบันทึกข้อมูลและเหตุการณ์ที่สำคัญ นำมาทบทวนความเข้าใจระหว่างการวิเคราะห์ข้อมูล

4. การศึกษาภาคสนามและการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การศึกษาภาคสนาม

ผู้วิจัยมีความเข้าใจและตระหนักรู้เสมอว่า การศึกษาภาคสนามอย่างถูกต้อง การกำหนดบทบาทที่เหมาะสมของนักวิจัยที่อยู่ในสนาม และการสร้างความไว้วางใจให้เกิดในหมู่บ้าน เป็นเงื่อนไขสำคัญของการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนต่อไป โดยเฉพาะการเก็บข้อมูล

การพยายามที่จะเข้าไปอยู่ในพื้นที่อย่างดีที่สุด เราควรที่จะรู้ว่าเราต้องทำอะไร อย่างไร การเข้ากับชาวบ้านได้นำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดี และข้อมูลที่ไม่บิดเบือน โดยการศึกษาภาคสนามจะเริ่มตั้งแต่การเลือกพื้นที่ในการทำงานศึกษาวิจัย โดยทำการเลือกให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษา และพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการเก็บข้อมูล ทั้งเรื่องการยอมรับของชุมชน การให้ความร่วมมือของชาวบ้าน รวมถึงความสามารถของชาวบ้านในการตอบโจทย์ปัญหาที่ผู้วิจัยอยากรู้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้มีการวางแผนในการกำหนดบทบาทและดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนด้วยตนเอง โดยการดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1.1 การสร้างความสัมพันธ์

ความสัมพันธ์คุ้นเคยและไว้วางใจของชาวบ้านต่อตัวผู้วิจัย เป็นเงื่อนไขสำคัญของการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่เจาะลึก ไม่บิดเบือนไปจากความเป็นจริง และได้ผลการศึกษาที่มีความน่าเชื่อถือมากที่สุด ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญในขั้นตอนของการสร้างความสัมพันธ์นี้อย่างมาก การเข้าสู่ชุมชนครั้งแรกของผู้วิจัยนั้น โดยการแนะนำของเจ้าหน้าที่กรมทางหลวง ซึ่งเคยรับผิดชอบในการสร้างถนนสายใหม่สายนี้ ช่วงที่มีการสร้างถนนก็ได้มีการสร้างที่พักชั่วคราวของเจ้าหน้าที่กรมทางหลวงภายในหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ท่านนี้ก็พักอยู่ด้วยประมาณ 2 ปี จึงรู้จักและคุ้นเคยกับผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างดี อีกทั้งท่านยังเป็นเพื่อนกับอาจารย์โรงเรียนบ้านราษฎร์ภักดี ท่านจึงแนะนำผู้วิจัยให้รู้จักกับอาจารย์ที่เป็นเพื่อนของท่าน ซึ่งอาจารย์ผู้นี้เป็นที่เคารพรักของชาวบ้านในหมู่บ้านนี้อย่างมาก เพราะท่านประจำอยู่ที่โรงเรียนแห่งนี้มา 10 กว่าปี จบระดับอุดมศึกษา เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษาแก่ชาวบ้านในเรื่องต่างๆ จากนั้นทั้งเจ้าหน้าที่กรมทางหลวงและอาจารย์ก็เป็นผู้นำให้ผู้วิจัยได้รู้จักกับผู้นำของชุมชนก่อน แล้วจึงแนะนำให้รู้จักกับชาวบ้าน ซึ่งก็ให้การต้อนรับผู้วิจัยเป็นอย่างดี อีกทั้งยังให้ความเคารพต่อผู้วิจัยอีกด้วย ทำให้การสร้างความสัมพันธ์คุ้นเคยระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้านเป็นไปด้วยดี ในขั้นนี้ผู้วิจัยได้มีการพูดคุยซักถามแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันกับชาวบ้าน

4.1.2 การสังเกตข้อมูลทางกายภาพและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน

การสังเกตข้อมูลทางกายภาพและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน จะกระทำพร้อม การสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่การสังเกตข้อมูลทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ ที่ตั้งหมู่บ้าน การสร้างบ้านเรือน ขอบเขตพื้นที่ของหมู่บ้านและการใช้ประโยชน์ที่ดิน สภาพพื้นที่ป่า สภาพพื้นที่ทำกิน ความสูงต่ำของพื้นที่ แม่น้ำที่ไหลผ่าน ถนน อีกทั้งได้ร่วมกับชุมชนในการสำรวจทำ แผนที่หมู่บ้าน รวมถึงการสอบถาม สังเกต และวิเคราะห์ชุมชนในแง่ต่างๆ อาทิเช่น การปฏิสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ระบบสังคมและวัฒนธรรม ด้านความเชื่อ ระบบการผลิต และระบบเศรษฐกิจ

4.1.3 การกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก

นอกจากการสังเกต การสัมภาษณ์และการเก็บข้อมูลพื้นฐานไปบ้างแล้ว ผู้วิจัยยัง ได้เลือกผู้ที่น่าจะให้ข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการได้ และเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลที่ผู้วิจัยสามารถสัมภาษณ์แบบ เจาะลึกได้ ด้วยการแนะนำของเจ้าหน้าที่กรมทางหลวงและอาจารย์โรงเรียนบ้านราษฎร์ภักดี ที่ได้ เสนอผู้ที่สามารถให้ข้อมูลกับผู้วิจัย อย่างไรก็ตามผู้วิจัยก็ต้องสังเกตว่าจากการพูดคุยซักถามกับผู้ที่จะ ให้เป็นผู้ให้ข้อมูลนั้น จะต้องเป็นผู้ที่รู้จักคิด กล้าแสดงความคิดเห็น สามารถเปรียบเทียบ อธิบายหรือสรุปข้อมูลได้มากกว่าที่จะเป็นการบอกเล่าขั้นตอนของเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างไม่เป็น ระบบ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลตามลักษณะกลุ่มและประเด็นที่ต้องการศึกษา ได้แก่ ผู้อาวุโส ผู้นำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้ประกอบอาชีพในด้านต่าง ๆ ในชุมชน เด็กและวัยรุ่นในชุมชน รวมถึงบุคคลภายนอกที่ได้เข้ามาติดต่อสัมพันธ์กับคนในชุมชน ซึ่งผู้วิจัย จะเลือกไว้กลุ่มละประมาณ 2 คนเพื่อใช้ในการตรวจสอบข้อมูลว่าเชื่อถือได้หรือไม่

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบท ทางกายภาพ บริบททางสังคมของชุมชน และข้อมูลเจาะลึกตามประเด็นที่ต้องการศึกษา

4.2.1 การสังเกต

ผู้วิจัยทำการสังเกตสภาพภูมิศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สภาพความเป็นอยู่ วิถี การดำเนินชีวิต และความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและชุมชน โดยจะใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มี ส่วนร่วม

4.2.2 การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งได้เสนอไว้แล้วในข้อที่ 2 ของ บทนี้ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง คือ ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นสำคัญไว้ก่อน แต่ใน ระหว่างการสัมภาษณ์จะใช้วิธีการพูดคุยสอบถามเชื่อมโยงเรื่องราวให้ไหลลื่น เป็นลักษณะของ

การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนี้จะเน้นไป
ในประเด็นสำคัญ 2 ประเด็น ด้วยกัน คือ

- ประเด็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพ
- ประเด็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

โดยทั้ง 2 ประเด็นนี้จะสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลของสภาวะทั้งอดีต ปัจจุบัน และการ
เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ส่วนเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยได้กำหนดตายตัว ซึ่งก็แล้วแต่
ความสะดวกของผู้ให้ข้อมูลว่าจะมีเวลาให้กับผู้วิจัยเพียงไร เพื่อจะทำการสัมภาษณ์ พูดคุยซักถาม
หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

5. การตรวจสอบข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ เมื่อเก็บข้อมูล
ได้มาบางส่วนแล้ว ก็จะต้องทำการตรวจสอบข้อมูลควบคู่กันไป การตรวจสอบข้อมูลนั้นกระทำ
เพื่อให้ทราบว่าข้อมูลที่ได้นั้นเป็นความจริงหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ซึ่งอาจกระทำได้โดยการ
สังเกต สัมภาษณ์ จากผู้ให้ข้อมูลที่ได้แบ่งเป็นกลุ่มดังกล่าวมาแล้ว ประมาณกลุ่มละ 2 คน เพื่อเป็น
การยืนยันในลักษณะสามเส้า โดยผู้วิจัยได้สังเกต สัมภาษณ์ในประเด็นเดียวกัน ในสถานการณ์ที่
แตกต่างกัน เช่น ต่างกันในด้านเวลา สถานที่ เพื่อดูว่าข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและสัมภาษณ์ต่าง
สถานการณ์เหล่านี้ มีความเหมือนหรือต่างกันหรือไม่ อย่างไร ถ้าข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลทั้ง 2
คนมีความแตกต่างกัน ผู้วิจัยก็จำเป็นต้องกำหนดผู้ให้ข้อมูลขึ้นมาใหม่อีกคน และสัมภาษณ์ใน
ประเด็นเดียวกันกับ 2 คนก่อนนั้น เพื่อนำข้อมูลที่ได้ใหม่นี้มาเปรียบเทียบกับข้อมูลเดิมที่มีอยู่เพื่อ
หาข้อยุติของความแตกต่าง นอกจากนั้นการตรวจสอบข้อมูลยังเป็นการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได
มานั้นครอบคลุมจุดประสงค์ของการศึกษาหรือไม่ โดยการเปรียบเทียบกับกรอบแนวคิดและ
วัตถุประสงค์ของการศึกษา เป็นการพิจารณาถึงความเพียงพอและความสมบูรณ์ของข้อมูลนั่นเอง
ซึ่งการตรวจสอบนี้จะกระทำทันทีในสนามหรือตรวจสอบข้อมูลตอนที่ออกสนามมาแล้ว แต่จะต้อง
กระทำควบคู่กันไปกับการเก็บข้อมูลในแต่ละครั้ง

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในเบื้องต้นจะกระทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยเก็บ
ข้อมูลได้ในส่วนหนึ่ง และนำมาตรวจสอบข้อมูลแล้วก็นำเชื่อถือได้ ก็จะทำการวิเคราะห์ข้อมูล
พร้อม ๆ กันไปด้วย ประเด็นที่ทำการศึกษาคือการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงทั้งลักษณะทาง
กายภาพ และการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยจะต้องทำการศึกษาในปรากฏการณ์ของ

ชุมชนตั้งแต่อดีตก่อนมีการสร้างถนนสายใหม่ และหลังจากมีการสร้างถนนสายใหม่ เพื่อที่จะเห็นภาพต่าง ๆ อย่างชัดเจน ทางผู้วิจัยได้แบ่งช่วงของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็น 2 ช่วง เพื่อที่จะแยกปรากฏการณ์และข้อมูลของแต่ละช่วงเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยใช้ปรากฏการณ์ของบริบทชุมชนมาเป็นฉาก และมืองค์ประกอบ เหตุการณ์ เงื่อนไข และปัจจัยต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเกิดปรากฏการณ์นั้น ๆ ในบางครั้งก็จะมีภวนำทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการวิเคราะห์และตีความในปรากฏการณ์นั้นๆ ไปด้วย โดยการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นไปในลักษณะของการเขียนเชิงพรรณนา